

ΙΣΑΡΗ

ΤΙ ΠΡΟΣΔΟΚΑ ΕΝΑΣ ΑΡΚΑΔΙΚΟΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΜΕΤΑΛΙΓΝΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ;

Δρ. Απόστολος Δ. Παρπαίρης

ΊΣΑΡΗ: ΤΙ ΠΡΟΣΔΟΚΑ ΕΝΑΣ ΑΡΚΑΔΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΤΑΛΙΓΝΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ;

(Προκλήσεις - Δυνατότητες - Προοπτικές)

Του Δρ. Απόστολου Δ. Παρπαϊρη

Δυστυχώς, όπως έγινε πλέον ολοφάνερο, τα κλιματολογικά δεδομένα αλλάζουν με ρυθμούς πρωτοφανείς για ολόκληρη την ανθρωπότητα και συνολικά για τον πλανήτη μας. Πράγματι, όπως επιβεβαιώθηκε για πολλοστή φορά και στο πρόσφατο παγκόσμιο Συμβούλιο του ΟΗΕ για το κλίμα, COP19, η δραματική εξέλιξη της κλιματικής κρίσης δεν αφήνει πλέον περιθώρια εφησυχασμού σε καμία χώρα. Ένα πρώτο συμπέρασμα από τη διαδοχή των γεγονότων, μόλις των τελευταίων λίγων μηνών με την πανδημία, τα πολύ συχνά ακραία καιρικά φαινόμενα, την πλανητική υπερθέρμανση επακόλουθο της θερμοκρασιακής αύξησης ύψους ρεκόρ (π.χ. Σιβηρία με τους +40 βαθμούς!), τις φωτιές, τις πλημμύρες, τις καταιγίδες, τους τυφώνες, τη μεταναστευτική έκρηξη, κ.α. είναι ότι επιτέλους ευαισθητοποίησε την παγκόσμια κοινότητα και διαφαίνεται η από δεκαετίες προσδοκώμενη συμφωνία για την λήψη μέτρων αντιμετώπισης του κοινού κίνδυνου.

Με την **απολιγνιτοποίηση** να προχωρεί, όχι πάντως ενιαία και με τους απαραίτητους ρυθμούς παγκοσμίως, καθώς 40 χώρες εγκαταλείπουν την παραγωγή ενέργειας από ορυκτό άνθρακα μέσα στη τρέχουσα δεκαετία, όχι όμως και οι χώρες με τη μέγιστη παραγωγή παγκοσμίως, όπως η Κίνα, η Ινδία και η Αυστραλία, οι οποίες δεσμεύτηκαν να εγκαταλείψουν τον άνθρακα μέχρι το 2040! Ενδεικτικά, το 2021 η ρύπανση επανήλθε στα υψηλότερα επίπεδα του 2019, παρά την περιπέτεια της πανδημίας και με την οικονομική δραστηριότητα σε περιορισμό. Ενδεικτικά το 2021 αναμένονται εκπομπές CO₂ σε γίγα τόνους / έτος από: Κίνα 1,1 - ΗΠΑ 5,1 - Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) 2,8 - Ινδία 2,7 [Εκθεση Global Carbon Project, 2021]

Στο επίπεδο του **Λεκανοπέδιου Μεγαλόπολης** και αναφορικά με το εθνικό σχέδιο απολιγνιτοποίησης, όπως άλλωστε και το αντίστοιχο για την Πτολεμαΐδα, που μας ενδιαφέρει πρωτίστως στο παρόν άρθρο, όπως είναι γνωστό στους κατοίκους και ιδιαίτερα στις διοικήσεις Δήμου Μεγαλόπολης και των οικιστικών δημοτικών ενοτήτων του, προωθείται από την παρούσα κυβέρνηση της Ν.Δ. από την πρώτη ημέρα ανάληψης της εξουσίας (Ιουνιος, 2019) και ελπίζεται πως η χώρα μας θα είναι από τις πρώτες που θα το καταφέρουν μέχρι το 2023, όταν μάλιστα η πρόσφατη Συμφωνία της Γλασκώβης (COP19) δεσμεύει τις μεν πλούσιες χώρες να το επιτύχουν μέχρι το

τέλος του 2030, τις δε φτωχές μέχρι τέλους του 2040 αφήνοντας ωστόσο στην πράξη την κάθε χώρα ελεύθερη να χαράξει χρονοδιάγραμμα με ιδιαίτερη πορεία απολιγνιτοποίησης!

Από υγειονομικής άποψης η επίσπευση της απολιγνιτοποίησης ασφαλώς αποτελεί θετική εξέλιξη καθώς αναμένεται επί τέλους να απαλλάξει την κοινότητα του Λεκανοπεδίου από την διαχρονικά επιδεινούμενη περιβαλλοντική ρύπανση και συνακόλουθα από τους χιλιάδες θανάτους από καρκίνο, και όχι μόνο, ενώ, το ίδιο δεν ισχύει, προφανώς, από κοινωνικοοικονομική άποψη καθώς, οι συνέπειες προβλέπονται και είναι ήδη, για την περίπτωση της Μεγαλόπολης, τραγικά εμφανείς σε όλους τους τομείς της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας.

- Υπάρχει ελπίδα αναγέννησης του περιβάλλοντος και της οικονομίας του Λεκανοπεδίου Μεγαλόπολης χωρίς εκείνα τα διαχρονικά εμπόδια παθογένειας του πολιτικού συστήματος που ταλανίζουν και συχνά παρασύρουν τη τοπική κοινωνία σε ανεπίκαιρους αγώνες;
- Επιτυγχάνεται τελικά η απολιγνιτοποίηση και αποκαθίσταται το τραυματισμένο φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον η ταυτότητα του οποίου έχει θαμπώσει τραγικά μέσα στο πυκνό νέφος που επί τόσα χρόνια έχει συσσωρευτεί από την εκμετάλλευση του λιγνίτη;
- Η προβλεπόμενη χρηματοδότηση του προγράμματος, συνάδει με την κεντρική περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ σύμφωνα με την οποία «**ο ρυπαίνων πληρώνει**» ή ο τραυματισμένος δήμος της Μεγαλόπολης πληρώνει τελικά πάλι το τίμημα «χαρίζοντας» στους ποιο πέρα, εκτός του χώρου ρύπανσης, τους πόρους που ηθικά ο ίδιος δικαιούται;
- Πως μπορούμε να περάσουμε με ταχύτητα και ασφάλεια σε μια νέα ατμόσφαιρα επούλωσης των δεδομένων πληγών και ανασύνταξης και αναδημιουργίας της τοπικής κοινότητας η οποία έχει τόσο βίαια τραυματιστεί τα τελευταία 55 χρόνια θυσιασμένη (περιβάλλον, πολιτισμός, οικονομία και κοινωνία) υπέρ της εθνικής ανάπτυξης;
- Επιτυγχάνεται και σε τι βαθμό η διασύνδεση της ζητούμενης κοινωνικής συνοχής με την οικονομική αποτελεσματικότητα στο σύνολο του Λεκανοπεδίου Μεγαλόπολης (Πόλης και των πέριξ Οικισμών) με το συγκεκριμένο πρόγραμμα και αναδεικνύεται ο στόχος εξομάλυνσης των τοπικών υφιστάμενων ανισοτήτων;

Ας προσπαθήσουμε να αποκρυπτογραφήσουμε τα δεδομένα του προγράμματος απολιγνιτοποίησης και να απαντήσουμε σε μερικά τουλάχιστον καίρια ερωτήματα που προκύπτουν, με διάθεση ψύχραιμης κριτικής

προσέγγισης, προφανώς υποκειμενικής, αλλά σε κάθε περίπτωση χωρίς υπεραπλουστεύσεις.

Σύμφωνα με τις στρατηγικές επιλογές του και πιο ειδικά σε ότι αφορά το Master Plan (*Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο ΤΠΣ, Ειδικό Χωρικό Σχέδιο ΕΧΣ ή Τοπικό Χωρικό Σχέδιο ΤΧΣ*) για το Λεκανοπέδιο της Μεγαλόπολης, σύμφωνα με ότι έχει γίνει γνωστό μέχρι σήμερα (ΥΠΕΚΑ 09.09.2021) προβλέπονται να υλοποιηθούν τα ακόλουθα Εμβληματικά Έργα ανά Τομέα Δραστηριότητας:

1. Τομέας Καθαρής «πράσινης» ενέργειας:

Φωτοβολταϊκό πάρκο ισχύος 0,5 GW

2. Τομέας Βιομηχανία/Βιοτεχνία/Εμπόριο:

Πρότυπη φαρμακοβιομηχανία

3. Τομέας « Έξυπνης» Αγροτικής παραγωγής:

Μονάδα υδροπονίας

4. Τομέας βιώσιμος Τουρισμός:

Θεματικό πάρκο ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης

5. Τομέας Τεχνολογία & Εκπαίδευση:

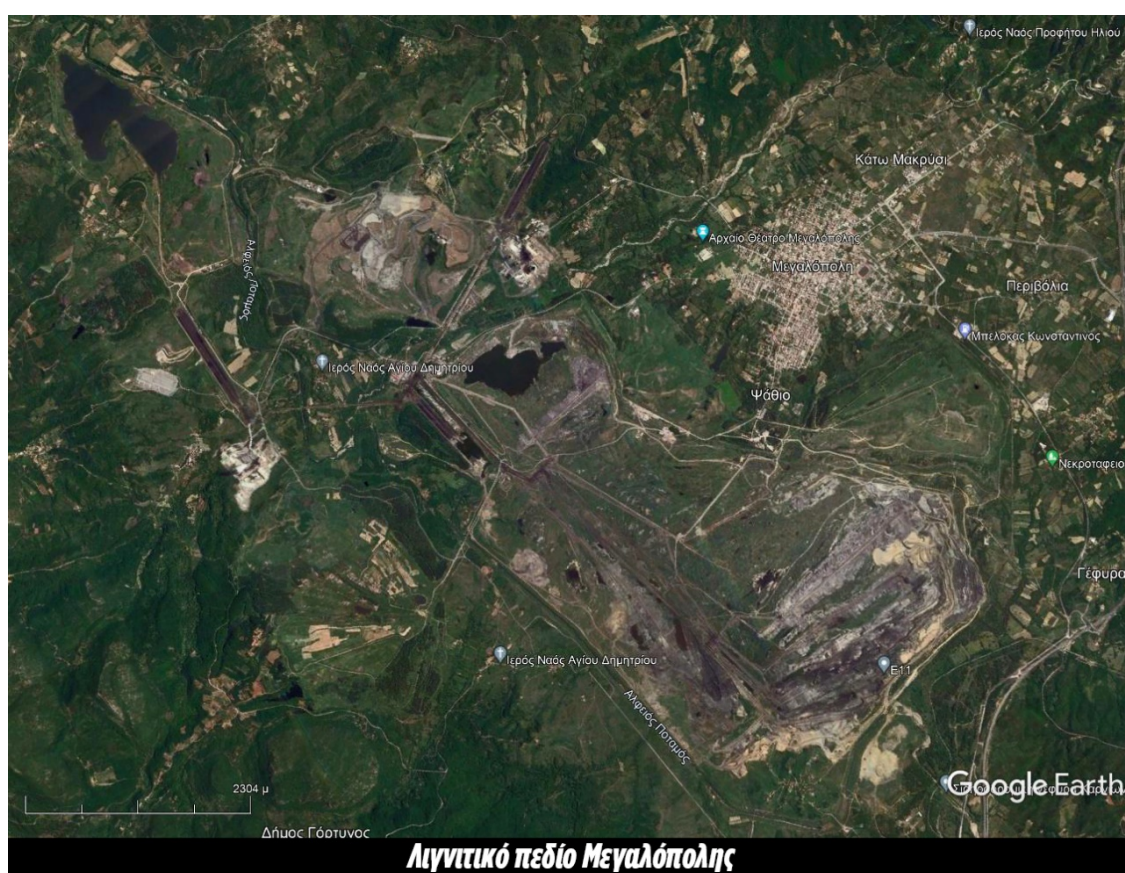
Επιχειρηματικό πάρκο

Η γνώμη μου είναι, σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα πως, στο πλαίσιο μιας πραγματικής προσέγγισης όπου πρέπει να επιτυγχάνεται η ζητούμενη δίκαιη, περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά, βιώσιμη μετάβαση στην πράσινη εποχή των περιοχών προς απολιγνιτοποίηση, πως κάτι τέτοιο στο παράδειγμα της Μεγαλοπόλεως σε μεγάλο βαθμό δεν διασφαλίζεται, κυρίως για δυο βασικούς λόγους:

Πρώτον, γιατί ο γεωγραφικός χώρος που επιλέχθηκε να εφαρμοστεί το συγκεκριμένο πρόγραμμα (έργο που εκπονήθηκε από ειδική επιστημονική επιτροπή) έχει υπέρμετρα χωρικά διευρυνθεί φθάνοντας στα όρια του συνόλου του Νομού Αρκαδίας, αποδυναμώνοντας έτσι τις προσδοκίες για στοχευμένη υποβοήθηση του συγκεκριμένου χώρου του Λεκανοπέδιου όπου αντικειμενικά υπάρχουν και οι δυσμενείς επιπτώσεις (*δικαιολογημένη και η ομόφωνη απόφαση του Δ.Σ. Μεγαλόπολης της 17.03.2021*), και

Δεύτερον, γιατί το Λιγνιτικό πεδίο της Μεγαλόπολης, όπως έχει διαμορφωθεί μετά από την μακροχρόνια κακή εκμετάλλευσή του, ουσιαστικά με την απουσία αποκατάστασης του τοπίου, συνεχίζει να αντιμετωπίζεται από το συγκεκριμένο πρόγραμμα ως μια έρημη και ανεπανόρθωτα

υποβαθμισμένη έκταση, προσφερόμενη μόνο για εναπόθεση δραστηριοτήτων με αρνητικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα όπως τα φωτοβολταϊκά (Φ/Β) πάρκα μεγάλης κλίμακας, Φαρμακοβιομηχανία, Φυλακές, κέντρο διαχείρισης απορριμμάτων κ.α. οι οποίες προφανέστατα θα επιβαρύνουν περαιτέρω την ήδη υποβαθμισμένη έκταση του Λεκανοπεδίου αντί να χωροθετηθούν, όπως είναι δίκαια απαιτητό, ελκυστικές μόνο δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να αποκαταστήσουν εν μέρει την υπάρχουσα βλάβη και να απογειώσουν μακροπρόθεσμα τις προοπτικές ανάπτυξης της Μεγαλόπολης και των πέριξ οικισμών της!

Επιπρόσθετα διαπιστώνεται ότι, ανάμεσα στους προτεινομένους πυλώνες υποστήριξης του προγράμματος απολιγνιτοποίησης απουσιάζει, κατά τη γνώμη μου, η άμεση αναφορά σε ουσιαστικές υποδομές έργων που μπορούν στρατηγικά να βοηθήσουν καθώς αποτελούν, ιστορικά βεβαιωμένο, το συγκριτικό πλεονέκτημα της συγκεκριμένης περιοχής, όπως είναι χαρακτηριστικά:

1. Ο τομέας του πολιτισμού με:

- α. αποκαταστάσεις μνημείων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος της αποκαλούμενης δικαιολογημένα ως «βαρειά και εξαγωγήμη βιομηχανία» της χώρας μας μαζί με αυτή του Τουρισμού,
- β. ανάπτυξη νέων έργων υποδομών πολιτισμού,
- γ. πρόκληση εμπλοκής περισσότερων φορέων για την υλοποίηση των απαιτητικών, και
- δ. προώθηση προγράμματος ενοποίησης των αρχαιολογικών περιοχών και μνημείων του Λεκανοπέδιου Μεγαλόπολης με τις αντίστοιχες της Ευρύτερης περιοχής.

2. Το Λιμναίο περιβάλλον του Λεκανοπέδιου, σε συνδυασμό με:

- α. το ποτάμιο και παραποτάμιο οικοσύστημα του Λούσιου ποταμού,
- β. την ολοκληρωμένη αποκατάσταση όλων των εδαφών του τραυματισμένου τοπίου πέριξ του Αλφειού ποταμού και των παραποτάμων του,
- γ. την διεύρυνση, τον εμπλουτισμό και την αξιοποίηση του νέου οικοσυστήματος που έτσι διαμορφώνεται μέσω της δημιουργίας θεματικών πάρκων, πλέον αυτών που σωστά προτείνονται, με ποικιλία δασών, υγροτόπων, ανθόκηπων, κήπων με καλλωπιστικά της τοπικής χλωρίδας όπως επίσης και πρόσθετα θεματικά πάρκα με δένδρα / θάμνους / άνθη / εξωτικά φυτά, βότανα, καλλωπιστικά φυτά, σύγχρονο

ζωολογικό πάρκο, συνδυαστικά με την ανάπτυξη προτύπων βιολογικών καλλιεργειών.

Εδώ είναι χρήσιμο να θυμηθούμε την πολύ ενδιαφέρουσα ιδέα-πρόταση που πριν δυο χρόνια είχε παρουσιάσει στην τοπική εφημερίδα «**ΝΕΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ**» ο Διευθυντής της, Κωστής Φίλανδρος.

Φωτο. όπως παρουσιάστηκε περιγραφικά στην εφημερίδα «**ΝΕΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ**»

«Μεγαλοπολίτικα όνειρα....

Πρωινό Γενάρη. Μια ηλιόλουστη μέρα ξημερώνει στο λεκανοπέδιο Μεγαλόπολης.

Ανοίγω τη μπαλκονόπορτα του δωματίου. Ήρθα χθες βράδυ, για τον διαγωνισμό ψαρέματος. Κρύος αέρας, καθαρός, ξυπνάει τις αισθήσεις. Μπροστά μου ένα πανέμορφο άλσος. Πεύκα, ακακίες, ιτιές, ευκάλυπτοι. Πελαργοί έχουν χτίσει τις φωλιές τους. Στο βάθος η λίμνη. Έχει μέσα ένα νησάκι. Κατάφυτο. Πάπιες και χήνες βολτάρουν στα ήρεμα νερά. Ένα μεγάλο σμήνος πουλιών κόβει βόλτες στον αέρα. Μάλλον ψαρόνια θα 'ναι. Απέναντι ένα απέραντο δάσος.

Από αριστερά ξεπροβάλουν μερικά κανό. Σκίζουν γρήγορα τα νερά. Κάθε ημέρα στο χώρο αυτό της λίμνης υπάρχουν αθλητές της κωπηλασίας που προετοιμάζονται για τις υποχρεώσεις τους. Εδώ και λίγα χρόνια η λίμνη της Μεγαλόπολης έχει γίνει κέντρο ναυταθλητισμού. Ένα τσούρμο παιδιών με ποδήλατα βολτάρουν στον ποδηλατόδρομο, δίπλα στη λίμνη. Τα γέλια τους ακούγονται μέχρι εδώ. Δίπλα τους πεζοί. Άλλοι τρέχουν. Οι περισσότεροι περπατάνε. Ο καθαρός αέρας γεμίζει τα πνευμόνια. Ένα-ένα αρχίζουν να ανοίγουν και τα κεντράκια. Πρώτα τα καφέ. Μετά τα ψαράδικα. Φημίζεται η λίμνη για τα ψάρια της. Να και οι πρώτοι πελάτες. Κάποιοι αψηφούν το κρύο. Κάθονται έξω, στον ήλιο, φορώντας ζεστά ρούχα. Δύο θαλάσσια ποδήλατα με ζευγαράκια ξεπροβάλουν στη στροφή. Κινούνται αργά, μέσα στις πάπιες. Φλερτάρουν, μαζί με τα πουλιά. Πιο πέρα, μια ομάδα ανθρώπων περιμένουν το караβάκι που θα τους οδηγήσει στο μουσείο βιομηχανικής κληρονομιάς. Είναι οι παλαιοί σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από λιγνίτη που εδώ και χρόνια έχει γίνει Μουσείο...

Πριν από είκοσι χρόνια, ένας φωτισμένος δήμαρχος -τρελό τον έλεγαν τότε- τα οραματίστηκε όλα αυτά. Του πήρε 16 χρόνια να τα κάνει πράξη. Όμως το πέτυχε.

Εδώ και τέσσερα χρόνια έχουν σταματήσει να λειτουργούν τα ορυχεία και οι μονάδες της ΔΕΗ. Το τοπίο έχει αποκατασταθεί. Εκτάσεις έχουν αποδοθεί για καλλιέργειες. Άλλες έχουν γίνει δάση. Στο βάθος έχει δημιουργηθεί κτηνοτροφικό πάρκο. Το αυτοκινητοδρόμιο λειτουργεί. Θα πάμε αύριο με τα παιδιά, για

τη σχολή ασφαλούς οδήγησης. Δίπλα η πίστα moto-cross. Κάθε χρόνο γίνονται αγώνες παγκοσμίου πρωταθλήματος. Και πέρυσι βγήκε η καλύτερη πίστα της Ευρώπης...

Δυο μικρά αεροπλάνα κόβουν βόλτες πάνω από τη λίμνη. Στρίβουν βόρεια. Πάνε για προσγείωση στον αεροδιάδρομο. Μια ομάδα κυνηγών βγαίνει από το ξενοδοχείο. Πάνε για κυνήγι στο μεγάλο θηρευτικό πάρκο που έχει δημιουργηθεί. Βλέπετε, το ελεύθερο κυνήγι εδώ και χρόνια έχει καταργηθεί. Γίνεται μόνο σε οργανωμένους χώρους και αυτός της Μεγαλόπολης είναι ο μεγαλύτερος. Για μεθαύριο έχουμε κανονίσει να πάμε στο παλαιοντολογικό μουσείο και πάρκο. Θα μπούμε και στο λαβύρινθο, να συναντήσουμε προϊστορικά ζώα. Γιγαντιαίους ελέφαντες, ιπποπόταμους, ρινόκερους... Ο τόπος έχει πλούσια προϊστορία. Λένε ότι εδώ παρουσιάστηκε ανθρωπίνη μορφή πριν από ένα εκατομμύριο χρόνια...

Είναι τόσα που έχουμε να κάνουμε που δεν μας φτάνουν οι τρεις μέρες. Θα ξανάρθουμε το καλοκαίρι. Έχουμε κάνει προκράτηση για δυο παραστάσεις του Φεστιβάλ Μεγαλοπόλεως. Θα κάνουμε και ράφτινγκ. Τρελαίνονται τα παιδιά με το ποτάμι...

Ένας χτύπος ακούγεται στην πόρτα. Ξύπνησα. Όνειρο ήταν και πάει... Καλή Χρονιά! – Κ.Φ.»

3. Η ολοκληρωμένη διασύνδεση της απολιγνιτοποίησης με δράσεις και στοχευμένα έργα που θα επιτύχουν την απαιτούμενη συνέργεια για χωρική οργανική και λειτουργική ενοποίηση του κέντρου της Μεγαλόπολης με τα υπόκεντρα των γύρω παραδοσιακών οικισμών και κωμοπόλεων Ίσαρη, Καρύταινας, Λεονταρίου όπως και με τους λοιπούς οικισμούς του δήμου με την:

- α. προώθηση των **ψηφιακών υποδομών** στο Λεκανοπέδιο υποστήριξης της εργασίας από απόσταση, της απορρόφησης της προβλεπόμενης εργασίας των 4 ημερών και της κάλυψης των δημιουργούμενων αντίστοιχα συνθηκών για εβδομαδιαίες διακοπές 3 ημερών, της παροχής ιατρικών υπηρεσιών, του τουρισμού και της αναψυχής,
- β. εισαγωγή τοπικού εξειδικευμένου προγράμματος **«Εξοικονομώ – Αυτονομώ, αλλά πλέον και Διατηρώ»** για όλα τα κτήρια κατοικιών μόνιμης ή εποχιακής λειτουργίας αλλά και των επαγγελματικών κτιρίων π.χ. δημοσίων δομών, τουριστικών εγκαταστάσεων κ.α. συνδυαστικά με την οικονομική ενίσχυση (επιδότηση) αποκατάστασης των παραδοσιακών και των χαρακτηρισμένων ως διατηρητέων, αποκατάσταση και επανάχρηση των εγκαταλειμμένων ακινήτων ή ερειπωμένων κτιρίων που παραμένουν χωρίς ιδιοκτήτη,

Φωτογραφίες όψεων πετρόχτιστων αρχοντικών κτιρίων

[Πηγή: (1) Βιβλίο «ΙΣΑΡΙ» Δ.Γ.Κυριακόπουλος-1972 & (2,3,) Α.Δ.Παρπαϊρης]

και

- γ. αναβάθμιση του οδικού δικτύου παράλληλα με την προώθηση της βιολογικής επεξεργασίας των λυμάτων (των απορριμμάτων ήδη επιλύεται σε περιφερειακό επίπεδο) σε Μικρές μονάδες ανά οικισμό και εμπλουτισμού των δικτύων υδροδότησης και ηλεκτροφωτισμού.

4. Ο τομέας ενίσχυσης της Ενεργειακής Δημοκρατίας. Εξέλιξη στον τομέα που συνολικά η χώρα μας υστερεί ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, καθώς διαπιστώνεται σημαντική απουσία συμμετοχής στην παραγωγή πράσινης ενέργειας των Ενεργειακών Κοινοτήτων της χώρας, κάτι που επιβάλλεται να ισχύσει ιδιαίτερα στο πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης της Μεγαλόπολης!

Χαρακτηριστικά, μια σύγκριση με τη Γερμανία, χώρα που δεν έχει ιδιαίτερα πλεονεκτήματα σε ότι αφορά τον ήλιο και τον αέρα σε σύγκριση με τη χώρα μας, το 31,5% της παραγωγής ενέργειας από τις ΑΠΕ παράγεται ήδη από πολίτες και τις Ενεργειακές Κοινότητες της Γερμανίας και το 10,5% από αγρότες! Όταν μάλιστα, από το 2014 η Ελλάδα ήταν από τις 6 χώρες της ΕΕ-28 που συνέβαλαν στην συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) μαζί με τις χώρες της: Δανίας, Λουξεμβούργου, Πορτογαλίας, Ισπανίας και Ιρλανδίας (*BP statistical Review of World energy, 2020*)

Στο πρόγραμμα του Λεκανοπεδίου προτιμήθηκε η ανάπτυξη γιγαντιαίας κλίμακας Φωτοβολταϊκών πάρκων, πέντε μονάδες συνολικής ισχύος 500MW!, στα μέτρα μάλλον της μεγάλης επιχείρησης της ΔΕΗ-ΑΝ και της ΤΕΡΝΑ που έχει αναλάβει την κατασκευή, προφανώς για να θεωρηθούν στρατηγικές επενδύσεις ώστε να επιτύχουν παράκαμψη σταδίων που παρεμβάλλονται ως δικλίδες ασφάλειας, διαφάνειας και επαρκούς αιτιολόγησης, με στόχο την άμεση απορρόφηση των περισσότερων οικονομικών πόρων του προγράμματος!

Δεν επιλέχθηκε δηλαδή η λύση που θα εξασφάλιζε τη διάχυση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στο χώρο, σε μικρότερες μονάδες συνδυαστικά με ανεμογεννήτριες και εμπλέκοντας περισσότερες επιχειρήσεις και απλούς πολίτες και αγρότες της τοπικής κοινότητας. Στοχευμένες δράσεις με φιλοσοφία καινοτομίας και συστηματικής δόμησης που θα προσέφεραν ασφαλώς ανθεκτικότητα και θα προκαλούσαν συμπράξεις και συνεργατικές συνέργειες της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας συναθροιστικά με τις αντίστοιχες όμορων περιοχών, για να μπορέσουν συνολικά να μειώσουν το αναπτυξιακό, περιβαλλοντικό,

πολιτισμικό και ψηφιακό έλλειμμα που σήμερα υπάρχει και να αυξήσουν τις σημαντικές ευκαιρίες που λογικά θα προσφέρει το μέλλον που έρχεται στην περιοχή και στον κόσμο της εργασίας.

5. Η «έξυπνη» ανάπτυξη του Τουρισμού μετά του αγροτοδιατροφικού τομέα. Μέσω της προώθησης υποδομών για υποστήριξη του Πράσινου αγροτουρισμού, της γαστρονομίας, του ορεινού, πολιτιστικού, οικολογικού και θρησκευτικού τουρισμού των τεσσάρων εποχών. Παραγωγή τοπικών προϊόντων φεύγοντας από τη βιομηχανική και περνώντας στην αναγεννητική γεωργία που εμπλουτίζει και θρέφει το έδαφος και δεν το απονεκρώνει! Αναδιαρθρώσεις υπαρχουσών καλλιεργειών και εκσυγχρονισμός του κτηνοτροφικού τομέα με προϊόντα ποιότητας προέλευσης και ισχυρές επιδοτήσεις τοπικής εμβέλειας. Στρατηγικές επιλογές όπως:

- α. τον σχεδιαζόμενο νέο εθνικό οδικό άξονα Λεύκτρο – Μεγαλόπολη - Ολυμπία
- β. την αναβίωση του Σιδηροδρομικού δικτύου (πλέον ηλεκτρικού μέσα από το Λιγνιτικό πεδίο και την Μεγαλόπολη) για να διασυνδέσει ολοκληρωμένα τους οικισμούς της Μεγαλόπολης με τις πόλεις της Περιφέρειας Πελοποννήσου,
- γ. την αναβάθμιση του οδικού δικτύου στο Λεκανοπέδιο Μεγαλόπολης και σύνδεσή του με τα υπόκεντρα των γύρω παραδοσιακών οικισμών: Ίσαρη, Λιοντάρι, Καρύταινα, Δημητσάνα, Στεμνίτσα, Λαγκάδια (τέως πρωτεύουσες Δήμων)
- δ. τις πολιτιστικές διαδρομές διασύνδεσης αρχαιολογικών περιοχών και βυζαντινών μνημείων, επιτυγχάνοντας την βιώσιμη ανάπτυξη και την ενοποίηση: ορεινού, λιμναίου και θαλάσσιου περιβάλλοντος με επιρροή και συνακόλουθα με θετικές πολλαπλασιαστικές κοινωνικο-οικονομικές επιδράσεις σε ολόκληρο το Λεκανοπέδιο και ευρύτερα με την ορεινή αρκαδική ενδοχώρα και τα γειτονικά μεγάλα αστικά κέντρα
- ε. τον εκσυγχρονισμό και την περαιτέρω αξιοποίηση της πίστας μηχανοκίνητου αθλητισμού.

Προφανώς, η εκμετάλλευση του λιγνίτη και η συνακόλουθη ρύπανση που προκλήθηκε δεν περιορίστηκε, πως μπορούσε άλλωστε, αυστηρά στο Λεκανοπέδιο της Μεγαλόπολης αλλά πιθανότατα διαχύθηκε και σε μερικούς οικισμούς γειτονικών Δήμων. Όχι όμως και σε ολόκληρο το νομό Αρκαδίας, όπως επιλέχθηκε στο τελικό και προς υλοποίηση πρόγραμμα.

Δικαιολογημένα αναρωτιέται η τοπική κοινωνία μήπως η μεγάλη χωρική διεύρυνση του σχεδίου έγινε μόνο και μόνο για να μπορέσουν να

απορροφηθούν οι ευρωπαϊκοί και οι εθνικοί οικονομικοί πόροι έγκαιρα και από μεγάλες επιχειρήσεις και σε περιοχές που διαθέτουν ήδη σχετικές υποδομές υποδοχής μεγάλων βιομηχανικών εγκαταστάσεων;

Είναι λυπηρό πως και από αυτή την επιχειρούμενη επιχείρηση απολιγνιτοποίησης, **απουσιάζει η ουσιαστική συμμετοχή του κοινού της τοπικής κοινωνίας** όπως και η διεπιστημονική προσέγγιση του χωρικού σχεδιασμού, αντί να προηγηθεί όπως θα έπρεπε ο Χωροταξικός Σχεδιασμός και η Αειφόρος Ανάπτυξη σε επίπεδο Δήμου, «*Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ)*» συντονισμένο με τα υπερκείμενα αντίστοιχα Σχέδια Περιφεριακής Ενότητας Αρκαδίας και Περιφέρειας Πελοποννήσου. Χρονίζοντα Χωρικά σχέδια που παραμένουν ακόμη στη σκόνη. Να διαμορφωθεί δηλαδή ένα περιεκτικό και στοχευμένο χωροταξικό πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης ολόκληρης της δημοτικής ενότητας της Μεγαλόπολης:

Με στοχευμένες επιδοτήσεις, αποτελεσματικές πολιτικές κινήτρων και μικρών μονάδων ΑΠΕ έτσι ώστε, να διασφαλιστεί η επίτευξη των στόχων της πράσινης ατζέντας, σε ότι αφορά στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, χωρίς οριζόντιους αποκλεισμούς ή την εμπλοκή σε αγώνες με νομικίστικες διαδικασίες που συνήθως παρεμβάλλονται από αρνητές της προώθησης της περιβαλλοντικής και κλιματικής πολιτικής της ΕΕ, της Χώρας ή του Δήμου, κινούμενοι εκτός πλαισίου των νομολογιών του ΣτΕ αλλά με την συναίνεση αποκλειστικά των πολιτών της Μεγαλόπολης και των πέριξ οικισμών, τουλάχιστον για τις κρίσιμες επιλογές δράσεων της απολιγνιτοποίησης, αναμεσά τους και του παραδοσιακού οικισμού Ίσαρη, αντί ενός Ειδικού Τοπικού Σχεδίου, Master Plan, όπως αυτό που τελικά επιλέχθηκε!

Αποδείχθηκε δυστυχώς ότι, η απουσία μιας προηγούμενης αξιόπιστης ένταξης της Πράσινης διάστασης της απολιγνιτοποίησης στον τοπικό κοινωνικό διάλογο, απέκλεισε ή απομάκρυνε την απαραίτητη συναίνεση και έτσι, δεν επέτρεψε να αναδειχθούν τα αμοιβαία οφέλη όπως χαρακτηριστικά με την διευκόλυνση της μετάβασης σε νέα πράσινα επαγγέλματα, ανακατανομή με επανακατάρτιση της απασχόλησης που χάνεται, γεωγραφική κινητικότητα με εισοδηματική στήριξη μέσω ενεργητικών και παθητικών πολιτικών απασχόλησης, αναβάθμιση δεξιοτήτων γι' αυτούς των οποίων οι θέσεις μετασχηματίζονται, κ.α.

Τέλος, στο επίπεδο του Παραδοσιακού οικισμού Ίσαρη,

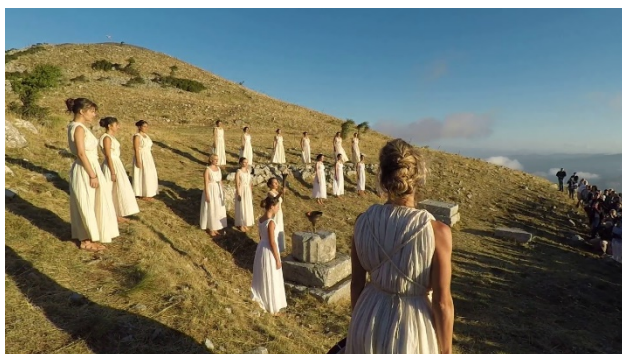
όπως αντίστοιχα και στους οικισμούς του Λεκανοπέδιου συνολικά, το συγκεκριμένο πρόγραμμα, δεν κάνει μεν αναφορά σε δράσεις και έργα, όπως θα έπρεπε ώστε η δημιουργούμενη ήδη δικαιολογημένα αντιδικία ως προς το χώρο της δίκαιης μετάβασης επενδύσεων και κίνητρων, μεταξύ του δήμου Μεγαλόπολης και των υπολοίπων δήμων του Νομού Αρκαδίας να μην «περάσει» ως απότοκο και σε αντίστοιχη ενδοδημοτική αντιδικία μεταξύ Μεγαλόπολης και των γύρω οικισμών του δήμου!

Στρατηγικές επιλογές που θα δημιουργούσαν προϋποθέσεις κοινωνικοοικονομικής και περιβαλλοντικής ανάταξης του ίδιου του οικισμού, ωστόσο επιτρέπει έμμεσα την είσπραξη σημαντικής ωφέλειας, μεσοπρόθεσμα τουλάχιστον, από την προσδοκώμενη διάχυση της οποίας ανάπτυξης προκληθεί από την υλοποίηση ολόκληρου του προγράμματος απολιγνιτοποίησης, μέσω της αναβάθμισης του περιβάλλοντος και λογικά της επανάκαμψης της ανάπτυξης συνολικά στο γεωγραφικό χώρο της «επαρχίας» Μεγαλοπόλεως, αυτή τη φορά με την βιώσιμη μορφή που οι καιροί πλέον απαιτούν. Έτσι, ο παραδοσιακός οικισμός τι μπορεί να προσδοκά με το δεδομένο πρόγραμμα ή τι θα μπορούσε δυνητικά να καρπωθεί από μια εναλλακτική πρόταση που, έμμεσα διατυπώθηκε ήδη στην παρούσα κριτική μου τοποθέτηση;

Το Ίσαρη, από ένα σημαντικό διοικητικό, πνευματικό, πολιτιστικό και πληθυσμιακό κέντρο που, ως έδρα του δήμου Λυκοσούρας μέχρι το πρώτο

τέταρτο του 20^{ου} αιώνα πέρασε έκτοτε, όπως οι περισσότεροι οικισμοί της ορεινής Αρκαδίας, σε σταδιακή υποχώρηση. Η μετανάστευση, η γνωστή συνήθεια των Αρκάδων η οποία ιστορικά λειτούργησε ως πλεονέκτημα διεξόδου του ανήσυχου πνεύματος δημιουργίας που διακατείχε και εξακολουθεί να διακατέχει τους πολίτες της, κυριάρχησε στη διασπορά στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό της χώρας συνεχίστηκε με εντονότερους ρυθμούς μέχρι τουλάχιστον την αυγή του 21^{ου} αιώνα.

Έκτοτε, η πορεία εξέλιξης του οικισμού υπήρξε, λίγο έως πολύ κοινή και σε κάποιο βαθμό, αναμενόμενη. Ένας τόπος για λιγότερους κάθε χρόνο από μόνιμους κατοίκους αλλά ιδιαίτερα δημοφιλές κέντρο τουρισμού, καλοκαιρινών διακοπών για τους ξενιτεμένους Ισραραίους και ως καταφύγιο μεγαλύτερου χρόνου διαμονής, για τους συντοπίτες της Γ' ηλικίας. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν σταδιακά οι δραστηριότητες αναψυχής και τουρισμού, πολιτιστικού, οικολογικού, ορεινού, θρησκευτικού, κυνηγητικού. κ.α. στα πλαίσια του γοργά αναπτυσσόμενου εσωτερικού τουρισμού της περιόδου 1970-2010. Τουρίστες, επισκέπτες και πολίτες προερχόμενους τόσο, από τα γειτονικά αστικά κέντρα ή και από κάθε γωνιά της χώρας και του εξωτερικού, ελκυσμένοι, από τους σημαντικούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της γύρω περιοχής, όπως οι αρχαιότητες Λυκόσουρας και Λυκαίου, ο «διάσημος»

θρησκευτικός προορισμός της Αγίας Θεοδώρας, οι ποικίλες πολιτιστικές διαδρομές σε εξωκλήσια, μοναστήρια και στα πολλά αξιοθέατα με πλούσιους φυσικούς σχηματισμούς από φαράγγια, από πηγές ποταμών, από θεματικά δασύλλια, κ.α.

Τρεις κυρίως ελκυστικοί παράγοντες, πέρα από τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους που προαναφέρθηκαν, διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού στο Ίσαρη:

Πρώτον, ο ίδιος ο πλούσιος παραδοσιακός οικισμός με τα πετρόχτιστα

Φωτογραφίες όψεων πετρόχτιστων αρχοντικών κτιρίων

[Πηγή: Α. Δ. Παρπαϊρης]

αρχοντικά πολώροφα σπίτια, με τις προ υπάρχουσες υποδομές ως έδρα του δήμου Λυκοσούρας με αποκαταστημένα κτίρια, με κάποια άλλα καινούργια και με τις λοιπές δομές του, όπως ο Σιδηροδρομικός Σταθμός, το

© Loukas Hapsis

Οδικό, Υδρευτικό και Ηλεκτρικό δίκτυο, σημαντική διατοπική Αγορά και υπηρεσίες όπως, Διοικητήριο, Σχολεία, Σχολαρχείο, Ιατρείο. Οδοντιατρείο, Αστυνομία, Τηλεφωνία, Ειρηνοδικείο, με επαγγελματίες Ιατρούς, Δικηγόρους, κ.α.

Δεύτερον, οι δύο τουριστικές μονάδες, «*Ισραραϊίκο Σπίτι*» και «*Αρχοντικό Ίσαρη*», που δημιουργήθηκαν ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70 και ήταν από τους πρώτους ξενώνες στην ευρύτερη περιοχή, επίσης ο νεώτερος «*Guesthouse Jean Xceron*» και

Τρίτον, η αγάπη των μεταναστών στο εσωτερικό της χώρας αλλά και των αποδήμων Ισρααίων, το υγιεινό - ήπιο και ξηρό κλίμα σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα πλούσια παραδοσιακά διατροφικά προϊόντα όπως το μέλι, τα τυροκομικά, τα όσπρια, τα σύκα και τα καρύδια, παραγόμενα στην ευρύτερη περιοχή της κωμόπολης.

Συνακόλουθα, πως θα μπορούσε το πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης του Λεκανοπέδιου Μεγαλοπόλεως να βοηθήσει την κωμόπολη Ίσαρη, όπως συνολικά τους οικισμούς της ευρύτερης περιοχής, για να κερδίσει κάτι περισσότερο και να αναβιώσει, έστω σε κάποιο βαθμό, την απολεσθείσα αίγλη και ίσως έτσι να ξανακερδίσει τη σημαντική ακτινοβολία και επιρροή που ιστορικά εξασκούσε στην ευρύτερη περιοχή;

Προσωπικά, θα εστίαζα τις βασικές επιλογές μου, αποκλειστικά στην αναβίωση - ανάπλαση του παραδοσιακού περιβάλλοντος όπως αυτό ήταν πριν το 1950 γαντζωμένο στο ειδυλλιακό, ορεινό, άγριο ανάγλυφο και στο πλούσιο φυσικό τοπίο. Επαναφορά του δηλαδή, σε εκείνη την εικόνα της κωμόπολης με τα καλντερίμια στο εσωτερικό οδικό δίκτυό της, τα μεγάλα φανάρια στα γωνιακά κτίρια, κ.α.

Μοιραία, η συγκεκριμένη αλλαγή λειτούργησε αρνητικά θυσιάζοντας και την ντόπια παράδοση του δομημένου οικιστικού περιβάλλοντος και μαζί του, τους θύλακες της συλλογικής μας μνήμης, τις αξίες της πολιτισμικής μας παράδοσης, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των κτιρίων της με την εγκατάλειψη μερικώς ή με την ελλιπή και συχνά άστοχη συντήρησή τους παρά τον χαρακτηρισμό του ως παραδοσιακού οικισμού, κάτι που αποτελεί βέβαια

γενικότερη παθολογία που επικράτησε στην αγροτική και ορεινή ενδοχώρα της Ελλάδας.

Έτσι, πολλά αρχοντικά εξ αιτίας της εγκατάλειψης, της ελλιπούς συντήρησης, της αδιαφορίας πολιτείας και τοπικής κοινωνίας και, χτυπημένα από τους σεισμούς και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, χάθηκαν και μαζί τους ο

παραδεισιακός οικιστικός ιστός, η πλαστικότητα, η μοναδική λιτή αισθητική, η αρχοντική ομορφιά των πετρόκτιστων, η ατμόσφαιρα της οικιστικής ενότητας που πριν υπήρχε, ο πολιτισμικός πλούτος της αρχιτεκτονικής τοπικής παράδοσης, ο λαϊκός υλικός ή άυλος πολιτισμός και, τελικά, σημαντικό μέρος της συλλογικής ταυτότητας που τα χαρακτήριζε. Όλα όσα συνυπήρξαν και διαμόρφωναν ένα μοναδικό χαρμάνι της αρκαδικής κωμόπολης.

Προφανώς, το Ίσαρη δεν ευτύχησε, όπως άλλωστε οι περισσότεροι οικισμοί της χώρας, πέρα από τον χαρακτηρισμό του ως «*παραδοσιακού οικισμού*» που προφανώς δεν αρκεί για την προστασία του, να έχει ουσιαστική φροντίδα από την πολιτεία και κοινωνία, ένα έλλειμα αγάπης και ενδιαφέροντος κάτι βέβαια που χαρακτηρίζει γενικότερα την νεοελληνική πολιτιστική συνήθεια που έκτοτε, μέσω της αστικοποίησης, διαμορφώθηκε και διαχύθηκε σε κάθε γωνιά της χώρας με συνέπεια να χάσουν μεγάλο μέρος από την ακτινοβολία τους ενώ, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό το πόσα λίγα, πραγματικά ελάχιστα, έχουν γίνει έκτοτε με σχεδιασμό, όραμα και βούληση.

Άλλωστε, η αντίδραση που συνήθως διαπιστώνεται σε πολλές χώρες του κόσμου, για την αντιμετώπιση της δεδομένης τάσης εγκατάλειψης

πανέμορφων οικισμών κυρίως, από κατοίκους νεότερων ηλικιών οι οποίοι δικαιολογημένα αναζητούν περισσότερες ευκαιρίες στα αστικά κέντρα ή σε κοσμοπολίτικα τουριστικά κέντρα και νησιά, είναι η χορήγηση χρηματικών και άλλων ελκυστικών κινήτρων, σε ντόπιους και ξένους, για να εγκατασταθούν στους οικισμούς. Στο Ίσαρη, η ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας, βοήθησε έστω σε μικρότερο βαθμό από ότι άλλους παραδοσιακούς ορεινούς οικισμούς της αρκαδικής ενδοχώρας, να περιορίσει τα τελευταία χρόνια την τάση φυγής των κατοίκων και πλέον παρουσιάζεται η ευκαιρία τόσο μέσα από το πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης όσο και από τα προγράμματα:

(α) Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας,

(β) Εξοικονομώ-Αυτονομώ-Διατηρώ,

της ΕΕ να κερδίσει κάτι περισσότερο, έλκοντας τις οικογένειες και τους εργαζόμενους στις νέες επενδύσεις στο Λεκανοπέδιο Μεγαλόπολης, ακόμη και ψηφιακούς ή εποχιακούς νομάδες - τουρίστες, συνταξιούχους και μετανάστες.

Προϋποθέσεις με κοινωνική συμμετοχή:

- α. Ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού του παραδοσιακού οικισμού,
- β. Δίκαιη Κατανομή των διατιθέμενων οικονομικών πόρων & κινήτρων ΕΕ και Χώρας για την ομαλή μετάβαση του οικισμού στην πράσινη ατζέντα, και
- γ. Προγραμματισμός της χώρο - χρονικής υλοποίησης των έργων & δράσεων.

Ως προς τον σχεδιασμό & προγραμματισμό, ο μελετητής θα μπορούσε να συμπεριλάβει έργα και δράσεις επανάκαμψης στο παραδοσιακό περιβάλλον του οικισμού όπως για παράδειγμα:

- καλντερίμια στο εσωτερικό οικιστικό οδικό δίκτυο για ήπια κυκλοφορία αυτοκίνητων, χώροι στάθμευσης σε επιλεγμένα σημεία στις αφετηρίες των πεζοδρόμων με τα ασφαλτόστρωτα παρακαμπτήρια του οικισμού οδικά δίκτυα,
- υπογειοποίηση των δικτύων ηλεκτρισμού, τηλεφωνίας, διαδικτύου, λυμάτων, όμβριων,
- εγκατάσταση συστήματος θέρμανσης με ηλεκτρισμό (*αντιστάθμισμα για τη δωρεάν εγκατάσταση του αερίου στη Μεγαλόπολη*),
- διακοσμητικός φωτισμός δημόσιου χώρου με παραδοσιακά κρεμαστά φανάρια
- εισαγωγή εξειδικευμένων κινήτρων για την προσαρμογή των κατασκευών στο παραδοσιακό υπόδειγμα,
- χωροθέτηση τοπικής μονάδας βιολογικού καθαρισμού,
- ενίσχυση του υδάτινου αποτυπώματος του οικισμού και για την κάλυψη της πυρασφάλειας,

- μέριμνα διαχείρισης των απορριμμάτων με βάση την ανακύκλωση (στα πλαίσια του δημοτικού συστήματος διαχείρισης).

Αναδιαμόρφωση και ασφαλτόστρωση των οδών προς:

Αρχαιότητες και Μουσείο Λυκοσούρας, γειτονικούς Οικισμούς, Σιδηροδρομικό Σταθμό, κ.α.

Συνακόλουθα, μπορεί η απολιγνιτοποίηση, ισχυρά επιδοτούμενη από την ΕΕ πλέον ως διαδικασία μετάβασης, να λειτουργήσει και ως μια νέα εξαιρετική αφετηρία για την ανέλκυση **ολόκληρου του Λεκανοπεδίου Μεγαλόπολης** μαζί και του παραδοσιακού οικισμού Ίσαρη, από την όποια περιβαλλοντική υποβάθμιση που έχει προκληθεί λόγω της μακροχρόνιας ρύπανσης, προς ένα βιώσιμο αναπτυξιακό μέλλον βασισμένο κυρίως στο τρίπτυχο: **«Πολιτισμός – Τουρισμός - Αναψυχή»** που διαφαίνεται να ταιριάζει περισσότερο στα νέα δεδομένα;

* * * * *

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΡΠΑΪΡΗΣ

Ο Δρ. Απόστολος Παρπαΐρης γεννήθηκε στο Ίσαρη Αρκαδίας το 1941, είναι Αρχιτέκτων, Χωροτάκτης Περιβαλλοντολόγος και ιδρυτής του Αρχιτεκτονικού Γραφείου, «Εργαστήριο 73» Παρπαΐρης και Συνεργάτες (1967-2017). Υπήρξε πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ΕΣΧΑΑ, (2004-2009) και μέλος του Δ.Σ. του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης ΕΚΠΑΑ, (2006-2009). Δίδαξε, ως αν. καθηγητής με σύμβαση, στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπ. Θεσσαλίας, (2002-2006), στα Μεταπτυχιακά Προγράμματα των Πανεπ. Θεσσαλίας (ΠΘ), Αιγαίου (ΠΑ) «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού» (2000-2019), καθώς και στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα (ΔΠΜΣ), «Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στον Τουρισμό, κατεύθυνση: Διαχείριση Τουριστικών Προορισμών», Πανεπ.

Δυτικής Απτικής, Π.Α.& ΕΚΚΕ, [2016-2018].

Υπήρξε συγγραφέας διδακτικού υλικού και δίδαξε ως συνεργαζόμενο εκπαιδευτικό προσωπικό του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ), στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων και Κτιρίων» [2004-2010]. Δίδαξε επίσης με σύμβαση, στο Τμήμα Περιβάλλοντος του ΠΑ, (1994-2002) και ως επισκέπτης καθηγητής στο Univ. of Northern Iowa (2001). Δίδαξε, ως βοηθός του καθηγητή Πάτροκλου Καραντινού στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, [1967-8]. Είναι διπλωματούχος Αρχιτέκτων του ΑΠΘ, (1967), Πολεοδόμος - Χωροτάκτης του Liverpool Univ. (1977) & του RTPI. (1978), και Διδάκτωρ Περιβαλλοντολόγος του ΠΑ, (1993). Έλαβε μέρος σε ερευνητικά προγράμματα (υπότροφος: ΙΚΥ, Ιδρύματος Fulbright, Ιαπωνικής Κυβερνήσεως και ERASMUS στα Πανεπιστήμια: Nagoya, (1975) - Liverpool, (1975-1997) - Hunter College του CUNY. (1981-2) Georgetown Univ. Washington D.C. (1981) - Free Univ. of Amsterdam. (1992-93), Συμμετείχε σε ερευνητικά προγράμματα της Ε.Ε. (LIFE, 1990-2008) και ως επιστημονικός σύμβουλος του ΟΗΕ σε ειδικά προγράμματα UNEP στην Αίγυπτο, (1994-1998). Έτυχε Διακρίσεων και Βραβείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς και Τιμών όπως, Επίτιμος Δημότης Δήμου Μεγαλόπολης [2013], Ευεργέτης Ι.Μ. Καλαβρύτων & Αιγιαλείας, (2018), Αντιπρόεδρος Συλλόγου Ισραελίων Αθηνών, ενώ διετέλεσε, Μέλος Διεθνών και Ελληνικών Ινστιτούτων, Συλλόγων και Οργανισμών, όπως: RTPI, APA, RSA, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, ΤΕΕ., Global NEST, Ελληνοαμερικανικής Ένωσης, Ελληνοιαπωνικού Συνδέσμου, κ.α. Μέλος Επιτροπής ΤΕΕ, «Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004», στη Μελέτη για τις Επιπτώσεις των Αγώνων στον Ελληνικό Τουρισμό, [1997-98] και Μέλος Επιτροπής του ΠΑ, στη Μελέτη, «ΟΑ, Αθήνα 2004», για τη Μετάχρηση των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων, [2002-04]. Εκπρόσωπος ΤΕΕ, σε Επιτροπές Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών και Επιτροπές χορήγησης Άδειας Επαγγέλματος Αρχιτεκτόνων (2002-3). Επιστημονικός Συνεργάτης στον ΕΟΤ, (1977-78 & 82-87), στο ΥΠΕΧΩΔΕ στη Μελέτη του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθηνών, (1971-75), στο Α.Π.Θ. στη Μελέτη του Χωροταξικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (1967-69), στον καθηγητή, Γ. Σκιαδαρέση για την Πολεοδομική Μελέτη Πατρών, (1965-66). Υπηρέτησε στο γραφείο του Τεχνικού Συμβούλου του πρωθυπουργού κ. Κωνσταντίνου Καραμανλή, (1978-80) και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Μακαριστού Χριστόδουλου, (1998-1999). Είναι συγγραφέας σημαντικού αριθμού άρθρων και επιστημονικών ανακοινώσεων σε βιβλία, επιστημονικά περιοδικά, εφημερίδες και πρακτικά συνεδρίων. Το 1969, παντρεύτηκε την Αρετή Παπαθανασίου και απέκτησαν 3 τέκνα, την Κατερίνα, (Δρ. Αρχιτέκτονα), τον Δημήτρη, (Δρ. Μηχανολόγο) και τον Γεώργιο, (MBA -Οικονομολόγο). Ανάμεσα στα υλοποιημένα Αρχιτεκτονικά Έργα (1967-2017), αρκετά από τα οποία αφορούν αποκαταστάσεις διατηρητέων κτιρίων και έτυχαν διεθνών διακρίσεων.